

การปฏิรูปองค์กรคณะสงฆ์ไทย Reform of the Thai Sangha Organization

พระปริญญา แยมศรี

Phra Parinya Yamsri

คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University Isan Campus

Corresponding Author, E-mail: parinya.yam@student.mbu.ac.th

Received 20/02/2024 | Revised 27/02/2024 | Accepted 27/02/2024

บทความวิชาการ (Academic Article)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่เกิดขึ้นในหลายด้านที่อาจนำไปสู่การเสื่อมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันจึงได้นำเสนอแนวทางการปฏิรูปศาสนาปฏิรูปคณะสงฆ์ไทย โดยให้มีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในกิจการคณะสงฆ์ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับวัด ตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนระดับภาค และการแต่งตั้งผู้รับตำแหน่งในองค์กรสงฆ์จะต้องมีกระบวนการสรรหาที่พระสงฆ์ทุกระดับมีส่วนร่วมเพราะจะทำให้มีความรับผิดชอบต่อคณะสงฆ์โดยรวมนอกจากนี้ต้องให้ฆราวาสในส่วนราชการมีส่วนร่วมในคณะสงฆ์ด้วย ปฏิรูปคณะสงฆ์ควรทำด้วยความละเอียดรอบคอบ ทั้งการปฏิรูปการศึกษา การปกครองคณะสงฆ์ และในด้านอื่นๆเพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและยังความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างสังคมชาวพุทธที่มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลกสืบไป

คำสำคัญ: การปฏิรูป; องค์กร; คณะสงฆ์ไทย

Abstract

This academic article seeks to provide guidelines for addressing the current challenges faced by the Sangha in various regions, which may contribute to a decline in the faith of Buddhists today. The objective is to propose measures for religious reform and the revitalization of the Thai Sangha. This involves decentralizing authority, allowing monks to actively participate in monastic affairs at different levels-ranging from the temple, sub-district, district, and provincial levels to the regional level. Furthermore, the appointment of individuals to positions within monastic organizations should involve a comprehensive recruitment process, with monks at all levels participating. This approach ensures their accountability for the overall well-being of the monastic community. Additionally, it is

crucial to involve laypeople in government agencies in the reform of the Sangha. The reform process should be conducted meticulously and comprehensively, encompassing educational reform and governance of the Sangha. These efforts extend beyond institutional changes to include other areas, ultimately aiming to enhance the Sangha organization and instill confidence and faith in Buddhism. The overarching goal is to cultivate a robust Buddhist society, positioning Thailand as a lasting center of world Buddhism.

Keywords: reform; organization; Thai Sangha

บทนำ

การปฏิรูปองค์กรคณะสงฆ์ไทย ในกรณีปัจจุบันที่เราเรียกว่าคณะสงฆ์ไทย พระสงฆ์มีบทบาทการระดมพลและนำมวลชนมานานแล้ว ตั้งแต่โบราณนานมา พระสงฆ์ไม่เพียงได้รับความเคารพจากพุทธศาสนิกชนเนื่องจากความเชื่อทางวัฒนธรรมว่าพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญเพราะเป็นผู้มีความบริสุทธิ์จากการประพฤติตนตามหลักพระธรรมวินัยเพื่อละซึ่งกิเลส แต่พระสงฆ์ยังเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชาวบ้านและมีบทบาทเกื้อหนุนชุมชน แต่การบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมในปัจจุบันถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก ในกรณีเรื่องที่พระสงฆ์ละเมิดพระธรรมวินัย มหาเถรสมาคมจึงได้นำหลักการบริหารงานคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน เข้าไปเป็นการแก้ไขปัญหากับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น (พระพรหมบัณฑิต, (ประยูร ธรรมจิตโต), 2560)

ความหมายของการปฏิรูป

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิรูป คือ ปรับปรุงให้สมควร เช่น การปฏิรูปบ้านเมือง การปฏิรูปการเมือง การปฏิรูประบบราชการ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554: 8)

ปรเมธี วิมลศิริ (2560) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิรูป (Reform) หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่ที่มีหลักการสำคัญคือ

Purpose คือ วัตถุประสงค์หากจะปฏิรูปเรื่องใดต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่าจะเปลี่ยนไปในแนวทางใด เพื่ออนาคตอย่างไร ให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน

Public คือ การร่วมมือร่วมใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นมีความสำคัญที่สุด การปฏิรูปจะไม่สำเร็จหากขาดความร่วมมือ เพราะการปฏิรูปนั้นสวนทางกับสิ่งที่เคยชินกันมานาน การปฏิรูปจึงต้องสร้างความรับรู้และความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนโดยทั่วไป

การปฏิรูป ตรงกับคำว่า “Reform” ในภาษาอังกฤษ หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขให้เหมาะสมตามสมควรทำให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม สภาพที่สมควร แก้ไขบางสิ่งบางอย่างที่ผิดไปจากที่ควร จึงต้องปรับใหม่และต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการใช้เวลาในการดำเนินการต้องมีความอดทนไม่สามารถได้มาโดยใช้อำนาจใช้กำลังเข้าหักโค่น (วิชาญ ทราญอ่อน, 2558)

สุรพล ราชภัฏธารักษ์ (2559) การปฏิรูป หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนรูป การปรับปรุง การแก้ไขใหม่ ถือเป็นรูปแบบและวิธีการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง

PhraThammapiyart Sophon (2005) “ปฏิรูป” มีความหมายว่า ทำให้สมควร ปรับปรุงให้เหมาะสม ความดำริของผู้มีกุศลเจตนา ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย จึงเป็นที่น่าอนุโมทนา เพราะสอดคล้องการรักษา พระบรมพุทธศาสนาให้ยั่งยืนนาน เป็นวิถีที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของคณะสงฆ์และยุทธศาสตร์ ของรัฐบาล

ปฏิรูปการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์

การปฏิรูปการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนานั้น จำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนการบริหารจัดการแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนการที่วางไว้ เพื่อช่วยให้องค์กรและบุคลากรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (พระพรหมบัณฑิต, (ประยูร ธมมจิตโต), 2560) โดยควรจะมีการปฏิรูปการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1. การปฏิรูปด้านการปกครอง การปกครองคณะสงฆ์ ควรมีแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า “ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” แบ่งออกได้ 2 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนหลัก ได้แก่ แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงาน 2) ส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผน กำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชาการประสานงาน ผู้รักษาการแทน และวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

2. การปฏิรูปด้านการศึกษา โดยการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาให้ทันสมัย ยึดถือความเหมาะสมถูกต้องตามพระธรรมวินัยด้วย ให้มีการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จัดหลักสูตรการศึกษาให้เท่าทันทางโลกและเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมทั้งสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม

3. การปฏิรูปด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และโรงเรียนอนุบาลเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทั้งนี้ การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนเป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ชัดเจนตามประกาศของมหาเถรสมาคมและข้อบัญญัติที่กำหนดไว้ เมื่อ พ.ศ. 2527, 2529 และ 2532 ตามลำดับ

4. การปฏิรูปด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างความมั่นคงในด้านพระพุทธศาสนา โดยการพัฒนาปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งตั้งมั่นด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา ควรยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล พัฒนาระบบในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือพระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์

5. การปฏิรูปด้านการศึกษาการ โดยการพัฒนาให้เจ้าอาวาสวัดทุกวัดในเขตปกครองได้มีความรู้ความเข้าใจ การวางแผน การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด เช่น การสร้างกุฏิสงฆ์

สร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ ศาลาบำเพ็ญกุศล หอระฆัง ปรับปรุงเมรุ เป็นแบบปลอดมลพิษ ทำป่าวัด ทำป่ายปรวัติวัด เป็นลักษณะกว้างยาวอย่างไร รายละเอียดเกี่ยวกับตัวอาคาร จำนวนค่าก่อสร้าง รวมทั้งพัฒนาวัด ให้สะอาด สงบ ร่มเย็น เห็นธรรม การรักษาความสะอาดภายในวัด การขอความร่วมมือจากพระภิกษุสามเณรเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด การเก็บสิ่งของเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบ การดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของวัด การดูแลรักษาโบราณวัตถุ และโบราณสถานของวัดเป็นต้น

6. การปฏิรูปด้านการสาธารณสงเคราะห์ห้การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป ความสำคัญการสาธารณสงเคราะห์นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้และประสบภัยแล้วยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อ มูลข่าวสารทางราชการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (พระพรหมบัณฑิต, (ประยูร ธมมจิตโต), 2560)

กล่าวโดยสรุป จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อกิจการพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ว่าหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาจะเป็นสัจธรรม ทนสมัย แต่ผลกระทบของวิกฤติศรัทธาขององค์กรทางพระพุทธศาสนาและบุคลากรทางศาสนาเป็นเหตุนำมาซึ่งวิกฤติศรัทธา ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาสังคมไทย ทำให้เกิดการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้อย่างแท้จริง การปฏิรูปการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์ระดับการศึกษาพระปริยัติ เพื่อยกระดับการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ทั้งด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความเชื่อมั่นปลูกฝังความศรัทธาให้พุทธศาสนิกชนประกอบด้วยการเสริมสร้างให้สถาบันทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืน และร่วมสร้างสรรค์สังคมที่ดีมีแต่คนดีมีคุณธรรมเพื่อนำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก

การปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนา ใน 4 ประเด็นหลักมีดังนี้ คือ

1. เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ จึงควรที่จะให้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุ จะต้องมีรูปแบบหลักการในการดำเนินงาน คือการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัดเนื่องจากเห็นว่า ในสังคมทุกวันนี้ในเรื่องสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ได้มาของพระภิกษุ เรื่องของการเก็บภาษีพระสงฆ์ ในประเด็นที่ว่าด้วย การร่างพระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุนั้น ทำให้ผู้ตรวจสอบพบว่าในปัจจุบันมีพระบางรูปแสดงความอวดรวย ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสมทรัพย์สินและทรัพย์สินของวัดไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาคของวัด ให้มีการตรวจสอบความโปร่งใส

2. เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤติออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง ประพฤติตนไม่เหมาะสม ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้อง หรือสอนตามแบบอย่างโบราณจารย์ที่เคยสั่งสอนกันมาจากอดีต

3. เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์และการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควร แต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือและปฏิบัติตาม จนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

4. เรื่องหน่วยงานที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าการจัดการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดีงามได้ องค์การพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย แก้ไขปัญหาได้ไม่ทันทั่วถึง (พระราชวรเมธี และคณะ, 2560)

กล่าวโดยสรุป การปฏิรูปมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนารองรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นการก้าวข้ามข้ามผ่านความบกพร่อง เป็นการตอบรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อเป้าหมายเป็นการปรับปรุงและพัฒนาให้ก้าวหน้าที่จะพึงเกิดขึ้นในอนาคต การปฏิรูปองค์กรคณะสงฆ์ จะต้องทำความเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์กรคณะสงฆ์ การปฏิรูป การพัฒนา การเปลี่ยนแปลง จะต้องให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย การจัดตั้งองค์กรปฏิรูปพระพุทธศาสนาจะต้องมีทั้งคณะสงฆ์และหน่วยงานราชการเป็นผู้ขับเคลื่อนพัฒนาให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป การน้อมนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่นำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่มุ่งประโยชน์สุขแก่พุทธศาสนิกชนชาวโลกเป็นศาสนาแห่งสันติภาพโลก

บทบาทขององค์กรคณะสงฆ์กับสังคมไทย

พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและยังคงทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องเรื่อยมาทั้งในการศึกษาหลักธรรมและนำหลักธรรมที่ตนได้ศึกษาแล้วไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ตามและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ นั้นเป็นลักษณะบทบาทที่พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยธรรมะ และชาวบ้านก็ให้การอุปถัมภ์ค้ำชูพระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 เช่นกัน จึงทำให้วิถีชีวิตจิตใจของคนไทยในสมัยก่อนนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น (พระมหาไยทิน ละมุล, 2555)

นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยจัดเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง และได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันทุกวันนี้ พระสงฆ์ไม่ได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่ยังได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2535 ได้ระบุถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันไว้ 6 ภารกิจคือ งานปกครองคณะสงฆ์ งานศาสนศึกษา งานศึกษาสงเคราะห์ งานเผยแผ่ศาสนาธรรม งานสาธารณูปการและงานสาธารณสงเคราะห์ทั้งเป็นบทบาทหลักที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์ได้นำไปสู่การปฏิบัติ (กฤษฎา นันทเพชร, 2550)

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติและเป็นส่วนหนึ่งในสามของสถาบันหลักที่สำคัญของชาติ ศาสนาพุทธถือเป็นศาสนาที่มีคุณค่าต่อสังคมและมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจของคนไทย โดยมีวัดเป็นพุทธสถานและมีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคล สำหรับพระสงฆ์ถือว่า เป็นตัวแทนในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง (ประจวบ แสนกลาง, 2551)

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง (2544) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ความต้องการการศึกษาของคณะสงฆ์มีการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐานโดยมีการประเมินคุณภาพ และ ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวฑฺฒ (2554) ศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่ามีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งรูปแบบการอบรม รูปแบบทั่วไป รูปแบบการจัดกิจกรรม และด้านสื่อต่าง ๆ

พระไพศาล วิสาโล (2546) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและพุทธศาสนาว่า พุทธศาสนาจะสามารถสร้างเสริมให้คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ จะต้องมียุทธศาสตร์พัฒนาสังคมโดยอิงพื้นฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม มิใช่อิงกับทุนนิยมหรือวัตถุนิยม ซึ่งนับเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันที่เกิดวิกฤตเพราะทุนนิยมได้ส่งผลกระทบต่อคนไทย ทั้งด้านวัฒนธรรมและศาสนา

McMahan (2008) ได้กล่าวว่า เนื่องจากเมื่อปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ คนไทยจึงต้องยอมรับว่าวิถีเดิมแบบพุทธไทยควรจะต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ โดยจะประนีประนอมให้สอดคล้องกับกระแสพุทธแบบผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบบริโภคนิยม

Goss (2000) มองว่าพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นขบวนการทางศาสนาที่อยู่เหนือการสังกัดนิกาย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะตอบสนองปัญหาของโลกทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เป็นรูปแบบของขบวนการปลดปล่อยทางสังคมและการเมืองและการปลดปล่อยทุกข์ของมนุษย์ โดยประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามาใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคม

หน้าที่ของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ คือ หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงมีบทบาทหรือพันธกิจอยู่ 2 บ และ 2 ส คือ บ = บิณฑบาต บ = บังสุกุล และ ส = สังฆทาน และ ส = สวดมนต์ ซึ่งเป็นเรื่องกิจวัตรและกิจกรรมทางพิธีกรรม หน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญนั้นมี 4 ประการ ได้แก่ 1. หน้าที่ในการศึกษาธรรม 2. หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม 3. หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม 4. หน้าที่ในการรักษาธรรม ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทั้ง ด้านสาธารณะสงเคราะห์, ด้านส่งเสริมการศึกษา, ด้านการเผยแผ่, บทบาทแต่ละอย่างล้วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนแทบทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นในอดีตบทบาทพระสงฆ์ไทยอย่างน้อยทำหน้าที่ 3 ประการคือ 1. อบรมสั่งสอนหลักธรรมให้กับประชาชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน 2. บทบาทในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านในด้านการเผยแผ่ และ ด้านสาธารณสงเคราะห์ 3. มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับภาครัฐหรือที่เรียกตามหลักสัทธรรมปฏิรูป มี 3 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 คือปริยัติ - ศึกษาเรียนรู้ด้วยการฟัง ธรรมมะ ทั้งพระวินัยพระสูตรพระอภิธรรม

ประการที่ 2 คือปฏิบัติ - นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาทำจริง ให้เกิดประสบการณ์

ประการที่ 3 คือ ปฏิเวธ - เมื่อปฏิบัติถูก ปฏิบัติตรง ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ย่อมได้รับผลคือ ความหลุดพ้น

ปัจจุบันบทบาทเหล่านี้ของพระภิกษุสงฆ์ ของเจ้าอาวาสแทบไม่มีให้เห็นแล้ว เนื่องจากภาครัฐ “เข้ามามีบทบาท” แทบทั้งสิ้นซึ่งชาวพุทธต่างเข้าใจและได้สัมผัสมาตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นสืบเนื่องต่อ ๆ กันไป แต่อาจจะมิใช่อ่านบางท่านที่ไม่มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเลยคงอยากรู้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงวาง “ธุระหรือหน้าที่” สำหรับพระภิกษุไว้อย่างไรบ้าง

ในพระสูตรต้นตอปัญหา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแนะแก่พระภิกษุชื่อ มหาปาละ เมื่อถามถึงธุระในพระพุทธศาสนามีก็อย่าง “ภิกษุ ธุระมี 2 อย่าง คือ คณธธุระ กับ วิปัสสนา

ธรรมาจารย์”พระมหาปาละ ทูลถามว่า“พระเจ้าข้าก็คันธธุระเป็นอย่างไร วิปัสสนาธุระเป็นอย่างไร” ธรรมาจารย์นี้ คือ การเรียนจบพุทธวจนะคือพระไตรปิฎกก็ดี ตามสมควรแก่ปัญญาของตนแล้วทรงไว้ พุทธวจนะนั้น ชื่อ ว่าคันธธุระ. ส่วนการเริ่มต้นตั้งใจปฏิบัติเพื่อความสิ้นและความเสื่อมไปแห่งกิเลสและยังวิปัสสนาให้เจริญ ด้วยอำนาจแห่งการปฏิบัติวิปัสสนา ถือเอาพระอรหันต์พระผู้มีความประพาสแล้วคล่อง ยินดียิ่งแล้วใน เสนาสนะอันสงัด ชื่อว่าวิปัสสนาธุระและ พระมหาปาละก็ทูลตอบว่า พระเจ้าข้าข้าพระองค์บวชแล้วแต่เมื่อ แก่ไม่สามารถจะบำเพ็ญคันธธุระให้บริบูรณ์ได้ แต่จักบำเพ็ญวิปัสสนาธุระให้บริบูรณ์ขอพระองค์ตรัสบอก พระกรรมฐานแก่ข้าพระองค์เถิด..”

แนวทางนี้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับคณะสงฆ์ไทยยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมา แต่ ทั้งนี้ทั้งนั้นก่อนที่พระมหาปาละ จะทูลถามธุระในพระพุทธานุชาตกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านอยู่ใน สำนักพระอาจารย์และอุปัชฌาย์ครบ 5 พรรษาแล้วหมายความว่า พระภิกษุรูปใดก็ดี เมื่อบวชแล้วจะต้อง ศึกษาเล่าเรียนพื้นฐานอย่างน้อย 5 พรรษาในสำนักพระอุปัชฌาย์ปัจจุบันแนวทางนี้คณะสงฆ์ไทยก็ยังยึดอยู่ คือ พระภิกษুবวชใหม่ หากจะไปอยู่วัดอื่นหรือแยกตัวออกไปอย่างน้อยจะต้องอยู่ในวัดพระอุปัชฌาย์หรือ อยู่ตามวัดในสายตาพระอุปัชฌาย์ 5 พรรษา แต่ตอนหลังก็อาจ อะลุ่มอล่วยบ้างและในระหว่างบวช 5 พรรษาก็เรียนหนังสือเพื่อเป็นฐานในการปฏิบัติเป็นปกติ และมีใช้เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ยังวางหลักการปฏิบัติกิจวัตรของพระภิกษุไว้อีก 10 ประการคือ 1.ลงอุโบสถ 2. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ 3. สวดมนต์ไหว้พระ 4. ปัดกวาดวิหารลานพระเจดีย์ 5. รักษาผ้าครอง 6. อยู่ปริวาส กรรม 7. โจนผมปลงหนวดตัดเล็บ 8. ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ 9. เทศนาบัตติ 10. พิจารณา ปัจจุเวกขณะทั้ง 4 เป็นต้น

สำหรับหน้าที่ของฆราวาส ที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุหลัก ๆ ก็คือสนับสนุนให้พระท่านมีกำลังกาย กำลังใจ ในการศึกษาปฏิบัติธรรม ส่งเสริมให้ท่านศึกษาเล่าเรียนด้วยการถวายทุนการศึกษาบ้าง ถวาย หนังสือบ้าง ถวายอาหารการฉัน ดังนี้เป็นต้นสังคมไทยมีรากฐานและจิตวิญญาณมาจากพระพุทธศาสนา สังคมไทยในอดีตอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุขที่นานชาตียกย่องยอมรับ ให้เป็นประเทศหนึ่งที่ พลเมืองมีความสุขที่สุดในโลก เป็นดินแดนที่มีแต่รอยยิ้ม เป็นสยามเมืองยิ้ม ปัจจุบันร่องรอยเหล่านั้นแม้จะ เลือนลางลง แต่ก็ยังไม่สายที่จะกอบกู้กลับมา อันไหนที่มีใจของเรา เราควรรักษา เรามาดัดแปลงให้เป็นของเรา มันก็ไม่เนิ่น มันก็ไม่เหมือนของเดิมอยู่ดีวัฒนธรรมประเพณีในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งมีค่า เราต้องร่วมกัน ฟื้นฟูและส่งเสริมให้อยู่คู่กับสังคมไทยตราบนานเท่านาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2566)

บทสรุป

พระพุทธศาสนากำลังเผชิญกับภัยคุกคามร้ายแรงที่สุด ทั้งพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ล้วน แต่ถูกรัฐบาลศาสนาแอบอ้างบิดเบือนทำลาย เพียงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่ยำเกรงต่อกฎหมาย บ้านเมือง หากสังคมไทยไม่ร่วมมือกันพิทักษ์ไว้ซึ่งพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ปฏิรูปประบบและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ก็เล็งเห็นได้โดยแน่แท้ว่า พระพุทธศาสนาจะถูกบ่อน ทำลาย กัดกร่อน กลืนกิน กระทั่งกลายเป็นอื่น หลักธรรมคำสอนอันดีงามและจริงแท้ก็จะถูกบิดเบือนจน บิดเบี้ยว มีใช้เครื่องมือดับทุกข์ แต่กลายเป็นเครื่องมือในกลไกตลาดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจของ ฆราวาสต่อไป การปฏิรูปประบบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาของเราในปัจจุบัน จะช่วย ให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา สร้างความเข้มแข็งให้แก่พุทธบริษัท 4

อุปถัมภ์ค้ำชูพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้สถิตสถาพรเป็นรากแก้วแห่งชีวิตของพุทธศาสนิกชนอย่างมั่นคงสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2558). *คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- กฤษฎา นันทเพชร. (2567). *บทบาทขององค์กรคณะสงฆ์กับสังคมไทย*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2567. เข้าถึงได้จาก <http://fulltext.rmu.ac.th>.
- พระราชวรเมธี และคณะ. (2567). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560 – 2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2567. เข้าถึงได้จาก <https://www.mcu.ac.th/pages/mcu-buddism>.
- พระมหาโยทิน ละมุล. (2567). *บทบาทขององค์กรคณะสงฆ์กับสังคมไทย*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2567. เข้าถึงได้จาก <http://fulltext.rmu.ac.th>.
- ประจวบ แสกลาง. (2567). *บทบาทขององค์กรคณะสงฆ์กับสังคมไทย*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2567. เข้าถึงได้จาก <http://fulltext.rmu.ac.th>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2567). *การปฏิรูป*. ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 เข้าถึงได้จาก <https://www.parliament.go.th>.
- ปรเมธี วิมลศิริ. (2560). แนวทางการปฏิรูปประเทศ: มิติใหม่สำหรับการพัฒนาชาติบ้านเมืองตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่. *จุลนิติ*, 14 (5), 13-18.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). *หน้าที่ของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์*. *วารสารภาวนาสารปริทัศน์* ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน).
- วิชาญ ทรายอ่อน. (2558). *การปฏิรูปการเมือง*. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>.
- สุรพล ราชภัณฑารักษ์. (2559). *การปฏิรูปองค์กร*. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 เข้าถึงได้จาก <http://legacy.orst.go.th>.
- สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. (2544). *การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์*. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 39 5-7 กุมภาพันธ์ (หน้า 262-271). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระใบฎีกาณัฐพร ฐานวุฑโฒ. (2554). *บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- PhraThammapariyat Sophon. (2023). *การปฏิรูป*. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน).
- McMahan, D. L. (2008). *The making of Buddhist modernism*. Oxford University Press.
- Goss, R. (2000). *Naropa institute: The engaged academy*. *Engaged Buddhism in the west*, 328-346.